

Dichter bij Australië

Elk najaar zingt zijn naam rond in verband met de Nobelprijs voor literatuur en deze keer zou het een mooi verjaardagscadeau zijn: op 17 oktober 2008 wordt de Australische dichter Les Murray zeventig. Zijn *Collected Poems* beslaan inmiddels zo'n zeshonderd pagina's. Zijn bundels krijgen bijna steevast lovende kritieken. In het Nederlands verschenen twee vertalingen, beide bij Meulenhoff te Amsterdam en beide inmiddels alleen in antiquariaat of bibliotheek te bemachtigen. In 1997 maakte Maarten Elzinga een 126 bladzijden tellende bloemlezing, getiteld *De slabonenpreek*, die een herdruk beleefde. In 2001 vertaalde Peter Bergsma *Fredy Neptune* (1998), een roman in verzen.

Les Murray werd geboren in een arm gezin op een melkboerderij in New South Wales. Hij woont er nog steeds. Of liever: opnieuw. Toen bleek dat hij van zijn schrijverschap kon leven keerde Murray, na een aantal jaren wonen en werken in onder andere Sydney, in 1986 terug naar zijn geboortegrond. Hij weet zich diep verbonden met het landschap van zijn jeugd. De boerderijen, de plattelandbewoners, de Aboriginals, zijn voorouders, de vegetatie, de dieren – ze vormen het bijna archetypische decor van zijn leven. En van zijn gedichten.

In 2006 verscheen de bundel *The Biplane Houses*. De titel komt uit de slotregel van het gedicht 'The Shining Slopes and Planes', waarin Murray beschrijft hoe een timmerman het dak van een Australisch plattelandshuis herstelt. Op het dak en in de goten van het huis heeft zich namelijk gedurende twintig jaar een ruime vegetatie gevormd: grassen en zelfs kleine bomen. Het gedicht eindigt met de woorden: '[...] to fix the biplane houses of Australia.' 'Biplane' is het woord voor een dubbeldeks vliegtuig. Maar hier slaat het, denk ik, mede op die bloeiende wildernis op het dak. De huizen zijn 'dubbeldekse' woningen: er wonen mensen, maar ook planten. Murray's werk wordt sterk bepaald door die twee elementen: het Australische landschap en de bewoners ervan. Het huis uit 'The Shining Slopes and Planes' wordt zo een beeld voor Australië zelf.

'Denk ik' schreef ik, want het blijft gissen bij Murray. Zijn gedichten doen soms aan als puzzels, waarin je stukje voor stukje moet weten te plaatsen tot zich langzamerhand een geheel aandient. Hoe dan ook, het landschap van Australië vormt het decor van veel van zijn gedichten. Daarnaast neemt ook de geschiedenis een belangrijke plaats in. Niet alleen die van Australië overigens. Door afkomst en huwelijk is Murray verbonden met Europa. Zo tel ik in deze bundel al drie gedichten waarin de Eerste Wereldoorlog ter sprake komt: 'The Statistics of Good', over een Australische aartsbisschop die wist te voorkomen dat landgenoten in Vlaanderen moesten gaan vechten, 'A Stampede of the Sacrifice', over een wonderlijke opstand van soldaten in Engeland op Valentijnsdag 1916, en 'Church', waarin een soldaat wordt geciteerd die zich in de loopgraven bevindt. Dat Murray ook zelf wel eens in Europa komt blijkt uit 'Post Mortem', over zijn voorouders, en 'Travelling the British Roads', dat behalve een reis door het landschap van Engeland ook een reis is door de geschiedenis van de Engelse wegenbouw.

Murray is een meester in lichtvoetigheid. Zijn lichte toon is echter soms misleidend. Er schuilen in zijn gedichten allerlei verborgen laatjes die plotseling openschieten en de lezer voor verrassingen stellen. Er vinden perspectiefwisselingen plaats die je ontregelen, zoals in het korte gedicht 'Industrial Relations', dat ik als volgt vertaal:

*Zei de goochelaar Was ik in de positie geweest
om ter plekke ontslag te nemen toen je me opdracht gaf
om de Dikke Dame doormidden
te zagen vóór betaaldag
ik had het gedaan. Ik vind gekort worden inhalig.*

'Gekort worden' slaat natuurlijk op het loon dat de goochelaar kreeg (Murray spreekt dan ook over 'wage cuts'), maar iedereen voelt dat het 'gekort worden' ook te maken heeft met het 'korten' van de Dikke Dame. Op welke wijze blijft evenwel ook na herlezing raadselachtig.

Murray is zeker geen gemakkelijk dichter. Niet dat zijn werk een aaneenschakeling van intellectuele of elitaire hoogstandjes is. Het tegendeel is eerder het geval. Zijn werk vraagt vooral aandachtige lezing en herlezing. De lezer moet zich Murray's manier van kijken en formuleren eigen maken. Een manier die op het eerste gezicht ontregelt en verwart. Hij werkt met verschillende betekenislagen die over elkaar heen schuiven, plotselinge perspectiefwisselingen, paradoxen, cryptische omschrijvingen, woordspelingen, raadselachtige beelden, kortom: technieken die de lezer op het verkeerde been zetten en uitdagen om zelf het achterliggende geheim zoekend te naderen. Ieder die het (Australisch) Engels niet goed beheerst, moet bovendien het woordenboek raadplegen. Ook *Google* biedt regelmatig uitkomst, zeker voor het begrijpen van de vele gedichten over het Australische landschap. Ik werd bijvoorbeeld bij het lezen van het gedicht 'The Newcastle Rounds' bijzonder geholpen door de ontdekking op internet dat Nobbys ('Tall sails went slack, so high did Nobbys stand') een vuurtoren is. Wie Murray's gedichten wil ontrafelen moet er iets voor over hebben, maar wie de sleutel heeft gevonden, wordt beloond.

Wat de poëzie van Murray ook bijzonder maakt is de terugkerende aandacht voor religie. Murray is op dit punt vooral bekend door het gedicht 'Poetry and Religion' uit 1987, met daarin de prachtige woorden 'and God is the poetry caught in any religion, / caught, not imprisoned.' Ook in deze laatste bundel is een aantal gedichten te vinden waarin geloof of religie ter sprake komen. Zoals het reeds aangehaalde 'Church', een gedicht dat Murray opdraagt aan de gedachtenis van Joseph Brodsky. Het handelt over een Christusbeeld in een kerk, met daarin de treffende beschrijving: 'High on the end wall hangs / the Gospel, from before he was books.' Een ander voorbeeld is 'The Blueprint'. Het lijkt een van de meer toegankelijke gedichten in de bundel. Het gaat over het geloof in een hiernamaals:

*Wat de grote godsdiensten ook bieden,
hun aanhangers willen een hiernamaals:
Hemel, Paradijs, hogere reïncarnaties,
samen of apart –
hiervoor zullen zij hun God liefhebben of Karma vleien.*

In de tweede strofe krijgt het gedicht een wending:

*Hiernamaals. Waar het reeds bestaat
daar zullen mensen in geraamtes van schepen kruipen
of stikken in vrachtcontainers om het te bereiken,
ze zullen het afsmeken
op hun stranden en hun modderwegen,
het injecteren, zich er in trouwen.*

Je ziet in gedachten de bootvluchtelingen uit Afrika, de asielzoekers, de armoedzaaiers voor wie het rijke westen of de roes van een drug het hiernamaals is. Maar heeft het rijke westen zoveel te bieden? In de derde strofe richt de camera van het gedicht zich op dat westen:

*Het seculiere houdt elke eerbied achter
die opwaarts is gericht.
Het moet beslist naar beneden gaan,
slechts 'een ongeluk van bewustzijn
tussen twee eeuwigheden van vergetelheid' –
van die eeuwigheden heeft ieder van ons
er reeds één op zitten, op ons oor.*

Deze strofe richt zich tegen het reductionistisch-wetenschappelijk wereldbeeld dat het leven ziet als een 'schitterend ongeluk', een toevalstreffer zonder betekenis, een vonk tussen twee eeuwigheden van vergetelheid. Murray plaatst daar twee andere eeuwigheden van vergetelheid tegenover: die van de slaap en de droomwereld enerzijds (die overigens in de rest van zijn werk erg belangrijk is en aansluit bij de Droomtijd van de Aboriginals) en de vergetelheid van de dood anderzijds. Die tweede vergetelheid brengt Murray ter sprake in de laatste strofe waarin hij tenslotte zijn kaarten op tafel legt:

*Na de tweede, verwerven wij een hiernamaals
groter en vreemder dan die de wetenschap ons nu geeft,
leven gelijkend op, vervolgens anders
dan wat sterfelijk leven was.*

Wat dit gedicht zo bijzonder maakt is dat verschillende beelden over elkaar heen schuiven: de gelovigen en hun spirituele wereld, de armen die zoeken naar geluk, de geseclariseerde wereld en tenslotte het statement van Murray zelf. Sinds jaar en dag draagt Murray elke bundel op 'to the glory of God.' Deze opdracht toont hoe belangrijk religie is in zijn leven en werk, zonder dat hij ooit ophoudt vrij kunstenaar te zijn. Want – zo is zijn opvatting – uitsluitend als poëzie weerspiegelt de dichtkunst in het klein een kenmerk van God zelf. Hij verwoordde deze spiegelrelatie in 'Poetry and Religion' zo: God is aanwezig in de wereld zoals poëzie aanwezig is in het gedicht. Door goede poëzie te schrijven, laat de dichter dus op indirecte wijze iets van Gods geheim zien.